

Gemeente Rijswijk
t.a.v. mevrouw Ramtahaling-Bisseswar
Beleidsmedewerker ruimtelijke ordening

Afdeling
Leefomgeving

Uw kenmerk

Ons kenmerk
OCW/GGD/10642808

Datum
13 november 2023

Inlichtingen bij
Esther Vlasveld

Telefoonnummer
06 14 21 66 68

Onderwerp GGD Advies Ontwerpbestemmingsplan Te Werve
Oost

Geachte mevrouw Ramtahaling-Bisseswar,

Op uw verzoek heeft GGD Haaglanden het voorliggende concept ontwerpbestemmingsplan "Te Werve Oost" bekeken. In deze brief treft u het advies van de GGD aan over dit plan, beschouwd vanuit de missie van de GGD –het bevorderen, beschermen en bewaken van de gezondheid van inwoners – en de ['kernwaarden voor een gezonde leefomgeving'](#) (GGD GHOR Nederland, 2023).

Een gezonde leefomgeving integraal benaderen

Voor sterke, levendige en gezonde wijken is een mix van wonen, groen en passende maatschappelijke (zorg)voorzieningen essentieel. Ruimten om elkaar te ontmoeten en een gezonde geluidsomgeving dragen bij aan gezondheidsbevordering en beperken gezondheidsschade. Het is daarom van belang om in de planfase ruimte te reserveren voor al deze functies, in samenhang met de al aanwezige voorzieningen in de directe omgeving.

In de toelichting op ontwerpbestemmingsplan Te Werve Oost zijn de belangrijkste thema's benoemd en gekoppeld aan beleid. De verbeelding laat nog veel ruimte voor keuzes en afwegingen in de uitwerking. De volgende aandachtspunten ten aanzien van de gezondheid van de huidige en toekomstige inwoners brengen wij daarin onder de aandacht:

- Woningen en voorzieningen;
- Groen, klimaatadaptatie, hittestress;
- Mobiliteit en bereikbaarheid;
- Geluid en geluidhinder;
- Luchtkwaliteit;
- Bodemkwaliteit.

Woningen en voorzieningen;

In de planvorming wordt een mix van woningen voorgesteld met daarin 50% sociale huurwoningen. De oude structuur van half open bouwblokken wordt gehandhaafd, echter met meer variatie in bouwvolume en woningtype. In de toelichting zijn de binnentuinen benoemd als semi openbare ontmoetingsplekken. De keuze voor half verdiept of geheel verdiept parkeren onder de binnentuin wordt echter nog niet vastgelegd in het bestemmingsplan. Met name voor de blokken tussen Karel Doormanlaan en Ide Burglaan is de openbaarheid en veiligheid van de binnentuinen een belangrijk aandachtspunt. Parkeren in deze blokken bij voorkeur geheel verdiept uitvoeren. In de strook aan de Karel Doormanlaan is half verdiept parkeren goed denkbaar, i.v.m. de ecologische zone en leefbaarheid in de achterliggende wijk, mits groen/ natuurlijk uitgevoerd ook aan de Karel Doormanlaan (wandelroute).

Er wordt gesteld dat de stedenbouwkundige structuur blijft behouden (toelichting-Hoofdstuk 2.3.3), maar er wordt niets gezegd over de toegankelijkheid, doorwaardbaarheid. Wel wordt gesproken over publieke routes / plekken en semi collectief. Wanneer de binnentuin publiek toegankelijk is, kan een informele route door meerdere blokken gefaciliteerd worden door meer dan 1 toegang te realiseren. Bij de regels: 'daktuin' worden diverse voorzieningen mogelijk gemaakt, zoals bergingen, fietsenstallingen, afvalinzameling en andere bouwwerken. Daarbij dient voldoende ruimte vrij te blijven om als gezamenlijke groene binnentuin en ontmoetingsplek te dienen die sociaal veilig is en bijdraagt aan de sociale cohesie. Ons advies is de bergingen, fietsenstalling en afvalinzameling zo veel mogelijk inpandig op te lossen en erfafscheidingen natuurlijk uit te voeren.

In de toelichting zijn naast de binnentuinen geen andere ontmoetingsplekken beschreven, maar in de regels voor Maatschappelijk (Artikel 3.1) worden wel gemeenschappelijke woonkamers mogelijk gemaakt. Deze woonkamers kunnen bijdragen aan de sociale cohesie en ontmoetingskansen van bewoners, wij adviseren dit ook in de toelichting te benoemen en te stimuleren. Wij adviseren om ook voor Wonen de mogelijkheid van gemeenschappelijke woonkamers in de regels op te nemen. De mogelijkheid voor gemeenschappelijke woonkamer/ binnenruimte aan de binnentuin kan bijdragen aan de sociale cohesie en sociale veiligheid van de binnentuinen.

Groen, klimaatadaptatie, hittestress;

Onze ambitie is:

Groen draagt bij aan herstel van stress en het tegengaan van het ontstaan van chronische stress en andere mentale aandoeningen. Het zet aan tot bewegen, waarmee het tevens het ontstaan en verergering van overgewicht en obesitas beperkt, evenals hiermee samenhangende ziekten zoals diabetes en hart- en vaatziekten. En het stimuleert ontmoetingen/sociale verbinding. Groen draagt verder bij aan klimaatadaptatie door verkoeling te bieden en water te bergen.

Groen.

Wij zijn positief dat de huidige dwarsstraten de bestemming groen hebben gekregen in het ontwerp bestemmingsplan en dat de straten autoluw en klimaat adaptief worden ingericht.

Boomstructuur.

De zone tussen de Karel Doormanlaan en Winston Churchillaan wordt vanuit ecologische waarde groen-blauw ingericht. De bomenstructuur van de Kareldoormanlaan wordt als kwalitatief goed beoordeeld. Het Groenbeleidsplan 2010-2020 stelt groen zo veel mogelijk behouden. Het is echter onduidelijk of het plan hierin tegemoetkomt. Wij adviseren het behoud van deze boomstructuur expliciet te benoemen, ook vanuit klimaat (hitte) en mentale gezondheid (o.a. stressreductie).

Binnentuinen.

Op het dek van de (half)verdiepte parkeergarages worden (collectieve) tuinen aangelegd. Voor het maken van volwaardig groen en waterberging dient het dek voldoende sterk te zijn. Het groen-blauwe

karakter van de binnentuinen is niet geborgd in de bestemmingsplan regels. De binnentuinen moeten voldoende zon-, maar ook schaduwplekken hebben en beplanting die bijdraagt aan het beperken van hitte. Het toepassen van groene gevels in de binnentuin kan hier ook positief aan bijdragen.

Hitte.

Breng zonwering aan de buitenzijde van de zongeoriënteerde gevels aan. Voorkom hittestress, zorg voor schaduw en koele plekken en combineer dit met het groen in de gezamenlijke buitenvoorziening.

Mobiliteit en bereikbaarheid;

Onze ambitie: Voor de gezondheid is het stimuleren van duurzame gezonde mobiliteit essentieel. GGD Haaglanden ondersteunt het STOMP principe. [Actief vervoer](#) maakt fitter en voorkomt onder meer overgewicht en stress gerelateerde klachten. Uitstoot en lawaai van gemotoriseerd verkeer wordt voorkomen met daardoor minder hinder, hart- en vaatziekten, luchtwegaandoeningen en longkanker. Actief vervoer heeft geen negatieve invloed op het klimaat. Niet parkeren op straat en minder auto's geven bovendien ruimte voor een aangename leefomgeving

In de plannen wordt het STOMP principe geadopteerd en is de ambitie benoemd autogebruik terug te dringen. In het plangebied kan men alleen parkeren in parkeergarages, de straten worden autoluw gemaakt. De GGD is voorstander van dit principe, actief vervoer draagt bij aan de fysieke gezondheid en er is doorgaans meer ruimte voor groen en ontmoeten. De verankering hiervan is in het bestemmingsplan nog onvoldoende.

Belangrijk is voldoende en goed toegankelijke fiets parkeerplekken te realiseren, zowel op straat als inpandig op de begane grond. Wij adviseren voor de appartementengebouwen inpandige gezamenlijke fietsenstallingen en scootmobiel berging op te nemen in de toelichting. Waar mogelijk deze koppelen aan een gezamenlijke werkplaats of woonkamer. Let op voldoende plek voor afwijkende fietsen zoals bakfietsen en scooters. Ook kunnen hier een deelbakfiets of scooters gestald worden. Met de toename van deelmobiliteit moet hier ook in de openbare ruimte rekening mee gehouden worden, denk daarbij aan speciale parkeerplekken voor deelscooters in de buurt van voorzieningen.

De functie van de Karel Doormanlaan als "sociaal park waar ontmoeting en activiteit wordt gestimuleerd" versterkt het actief vervoer principe. Deze route kan een belangrijke wandelroute vormen vanaf de Driesprong tot aan de voorzieningen aan de Burgemeester Elsenlaan. Het behouden van de bestaande boomstructuur draagt hier aan bij en kan versterkt worden door de bomen meer ruimte en een groene boomspiegel te geven.

Geluid en geluidhinder;

Gezondheidseffecten door geluid kunnen al optreden vanaf 50 dB geluidsbelasting op de gevel. Dit is dan ook de gezondheidkundige advieswaarde die wij hanteren, in afwijking van het beleid van de gemeente Rijswijk en de wettelijke normen. Het rapport wijst uit dat de belasting hoger is dan 50 dB. Daarom is de GGD een voorstander om de benoemde bronmaatregel geluid reducerend asfalt toe te passen.

De GGD is positief over de voorgestelde maatregelen aan de woningen voor geluidsreductie (hoofdstuk 6.3) en het realiseren van zo veel mogelijk tweezijdige georiënteerde woningen. Dit is niet alleen beter voor geluidsreductie maar kan ook bevorderlijk zijn om op natuurlijke wijze schone lucht in de woning te krijgen. Eenzijdig georiënteerde woningen hebben vaak grote kans op problemen op luchtkwaliteit en vochtproblemen. Daarom adviseren wij om langs de Winston Churchillaan geen eenzijdig georiënteerde woningen te realiseren en te zorgen voor voldoende ventilatiemogelijkheid aan de geluidsluwe zijde van de woning. Indien een eenzijdig georiënteerde woning de enige mogelijkheid is tot realisatie van de woning vraagt de GGD bijzondere aandacht voor ventilatie. De GGD pleit om **geen** dove gevels toe te passen en in het bijzonder bij eenzijdig georiënteerde woningen.

In de toelichting wordt gesproken over een afgeschermd buitenruimte aan de geluidsbelaste zijde, bij eenzijdig georiënteerde woningen dient hier ten minste een slaapkamer aan te grenzen. De GGD deelt het standpunt dat deze situatie niet gunstig is voor het woon- en leefklimaat en zo veel mogelijk voorkomen moet worden. Naast deze maatregelen bij de ontvanger kunnen in de omgeving compenserende maatregelen worden toegepast, zoals het stil en groen inrichten van de directe omgeving. De Karel Doormanlaan kan hierin een belangrijke functie vervullen; Een gezamenlijke woonkamer, buurtkamer of buurthuis in de maatschappelijke plint kan een rustplek bieden aan de groene ingerichte Karel Doormanlaan.

Luchtkwaliteit

De GGD is positief over het lokaal stimuleren van fiets, gebruik van OV en deelmobiliteit en de aandacht voor duurzaam en energiezuinig bouwen en wonen, vanuit het Actieplan Luchtkwaliteit 2020-2024

GGD Advies aanvullende lokale maatregel om de luchtkwaliteit te bevorderen:

Voorkom houtstook in het plangebied.

De luchtkwaliteit wordt sterk beïnvloed door houtstook en wanneer rook niet goed weg kan houtstook ook geur- en rookoverlast opleveren. De combinatie van grondgebonden woningen en hogere appartementengebouwen levert mogelijk rookoverlast op bij het installeren van kachels.

Bodemkwaliteit

Uit het bodemonderzoek blijkt dat er op diverse locaties bodemverontreiniging aanwezig is. Met name lood in de bodem zien wij als een potentieel gezondheidsrisico, in het bijzonder voor kinderen. Blootstelling van lood bij jonge kinderen (0-7 jaar) kan zorgen voor een nadelig effect op de ontwikkeling van de hersenen (IQ-punten verlies). Kinderen krijgen lood uit de bodem vooral binnen via hand-mondcontact tijdens het spelen.

Bij de plannen kan het zijn dat in het kader van de Wet Bodembescherming geen sanering noodzakelijk is, terwijl deze grond mogelijk wel verontreinigd kan zijn met lood. Onze gezondheidkundige advieswaarden wijken voor lood af van de in de Wet Bodembescherming genoemde grenswaarden. Let daarbij voornamelijk op metingen boven 100mg/kg ds lood voor plaatsen waar kinderen spelen. De GGD pleit voor schone grond op plekken waar kinderen met grond of via water met lood in aanraking kunnen komen, zeker als er speelaanleidingen of parkfuncties worden gerealiseerd. Dit gaat met name om de dwarsstraten met de bestemming Groen, en waar mogelijk ook op andere plekken waar minder verharding wordt toegepast, zoals op de Karel Doormanlaan.

Ten Slotte

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende van dienst te zijn. Als u vragen heeft over ons advies, kunt u altijd contact met ons opnemen.

Met vriendelijke groet,

Hans Jansen
Senior adviseur Milieu & Gezondheid

Deze brief is in een digitaal proces aangemaakt en derhalve niet ondertekend.